

PRIMORSKI GLAS

Naroča se za Avstrijo pod naslovom: Lidova tiskarna, Wien V., Margaretenplatz 7.
Za vse ostale države pa se sprejemajo naročila pri Založbi „Jug“ v Ljubljani,
Šelenburgova ulica 7/II, SHS.

Naročnina znača: za Avstrijo: četrletno S 2.—, celoletno S 8.—; za Jugoslavijo:
četrletno Din. 15.—, celoletno Din. 60.— za ostalo inozemstvo celoletno S 10.—
ali Din. 80.—. Posamezna številka 25 grošev ali Din. 2.—.

Po haški konferenci.

Večkratni ostri nastop angleškega zakladnega ministra Snowdena proti Franciji in Italiji na konferenci za ureditev nemških reparacij je dal povod govoricam, da pomeni konec prisrčnemu sporazumu med Anglijo in Francijo in da se pripravlja pregrupacija evropskih držav. Ker so nastopale Belgija, Francija in Italija skupno proti zahtevam Anglije, ker so bile od njih najbolj prizadete, se je pričelo po časopisju razpravljati o takozvanem bloku latinskih držav, ki naj bi ga tvorile v prvi vrsti Belgija, Francija in Italija.

Posebno glasno je bilo v tem pogledu italijansko fašistovsko časopisje. Sekundiralo mu je bolj tiho francosko desničarsko časopisje. S prikrito radostjo je ugotavljalo italijansko časopisje, da ostaja Francija po pretveznem koncu prisrčnega sporazuma med njo in Anglijo osamljena sredi velikih evropskih držav in da jo more iz te njene osamljenosti rešiti samo prisrčen sporazum s fašistovsko Italijo.

V resnici pa izgleda cela stvar popolnoma drugače, kot bi jo hotelo naslikati fašistovsko časopisje, kajti osamljena bi ne bila Francija, tudi če bi zares bil konec prisrčnemu sporazumu med njo in Anglijo, temveč osamljena je že davno fašistovska Italija. Kakšne uspehe pa beleži dosedaj takozvana dinamična zunanja politika italijanskega diktatorja, od katere so si njegovi backi obetali, da bo napravila iz Rima zopet nekdanje središče sveta?

Dokler je bila v Angliji na krmilu konservativna vlada, je uživala fašistovska Italija navzlic prisrčnemu sporazumu, ki je vladal med Anglijo in Francijo, v mnogih slučajih pa le zaščito in zaslombo mogočne Anglije. Pod angleškim pokroviteljstvom se je fašistovski Italiji posrečila marsikakšna spletk, zlasti pa ona z Albanijo. Tudi sicer redki sestanki med bivšim angleškim zunanjim ministrom Chamberlainom in Mussolinijem so v znatni meri koristili političnemu ugledu fašistovske Italije. Angleška konservativna politika je pač izrabljala in izkoriščala fašistovsko Italijo, ker je bilo tako v njenih računih. Za plačilo pa ji je morala tuptam vreči kako drobtinico.

Odkar pa je prišla v Angliji na krmilo delavska vlada, ki je uvedla v angleško zunanjo politiko nova načela, nove smernice in tudi novo moralo, je vse to prenehalo. Prejšnje angleško pokroviteljstvo se je spremenilo skorajda v sovraštvo napram fašistovski Italiji, kar je bilo zlasti opaziti na haški konferenci, kjer so bili Snowdenovi ostri napadi usmerjeni predvsem na Italijo.

Po izgubi angleškega pokroviteljstva je ostalo Italiji samo njeno prijateljstvo z Ogrsko in Bolgarijo ter z velesilami Albanijo in... fašistovsko Litvo, kajti tudi Primo de Rivera se drži v poslednjem času zelo rezervirano napram Italiji. Toda prijateljstvo fašistovske Italije je veliko breme. To je moral zlasti občutiti bolgarski zunanji minister Burov, ko je skušal prodreti nedavno v Parizu v vprašanju Macedonije proti Jugoslaviji. Zato je povsem verjetno, da se bosta

skušala tudi Bolgarija in Ogrska čimprej otesti prijateljstva fašistovske Italije, ki samo kompromitira in škoduje, a nič ne koristi. Vse ostale evropske države pa živijo s fašistovsko Italijo bodisi v odkritem sovraštvu ali pa v hladnem, korektnem razmerju.

Torej osamljena bi ne bila, tudi če bi bil zares konec prisrčnemu sporazumu med njo in Anglijo, demokratična Francija, ki šteje zaveznike in prijatelje po celem svetu, ampak osamljena je fašistovska Italija. Zato je po naročilu vlade pograbilo italijansko časopisje liki lačen pes za kost trenutnega angleško-francoskega nespazuma v Haagu v nadi, da se bo pustila Francija vpreči v škripajoči voz fašistovske Italije in jo tako rešila iz njene obupne osamljenosti.

Kako varljive, kratkotrajne in glupe, ker v obupu porojene, so bile te nade?! Vse kaže sicer na to, da je zares konec angleško-francoskemu prisrčnemu sporazumu, ker ga hoče angleška delavska vlada zamenjati s prisrčnim sporazumom z vsemi narodi. Toda kako je bilo mogoče se nadejati, da bi tak apostol miru kakor je francoski zunanji minister Briand podal roko v zvezo takemu apostolu spletk, nasilja in vojne kot je italijanski diktator Mussolini?!

Za primorska dneva!

Kljub vsem hibam primorske emigracije v Jugoslaviji je opaziti med njo zadnje leto resnejše stremenje in težnjo po uveljavljanju, organiziranju sil, željo po delu za domovino — zasužnjeno Primorje. Je pa že skrajni čas. Ura bje že enajst; kajti tako silno je pritisnila peta fašistovskega terorja na Primorje, da ono samo ne more več klicati na pomoč. Dolžnost pomaganja je popolnoma prešla na ramena emigracije. Minuli so časi prosvetnega igrakanja in kratkočasenja po raznih društvih in skupinah emigrantov. Vedno večje so potrebe Primorja, vedno večje žrtve bo morala doprinesati primorska emigracija. Do sedaj ni emigracija, izvzemši običajne vzdihne, doprinesla nikakih žrtev.

5. in 6. oktober sta posvečena Primorju, njegvi umetnosti, spominu njegovih ran, sklepanju glede bodočega dela za Primorje. Obračun pustimo, ker je za Primorsko emigracijo presramoten.

Ne vabimo nobenega izmed Primorcev na ta dva primorska dneva s kakimi posebnimi vabili in mamili. Dolžnost vsakega Primorca, pa bodisi, da se ziblje v udobnem življenju Maribora, ali pa da okuša teškoče Trbovelj ali kateregakoli drugega kraja, je, da pride sam in pripelje čim več tovarišev v Ljubljano ta dva dneva. Slabo uspela in malo obiskana prireditve bo skupna sramota primorske emigracije, pa tudi sramota vsakega posameznega primorskega emigranta.

Javljen nam je sledeč program obeh primorskih dnevov:

Sobota, 5. oktobra:

Ni bilo dolgo treba čakati na odgovor. Po haški konferenci je prišlo zasedanje društva narodov v Ženevi. Na tem zasedanju so nastopili s svojimi govori trije veliki možje: angleški ministerski predsednik Macdonald, francoski ministerski predsednik in zunanji minister Briand in nemški zunanji minister Stresemann. Vsi ti možje so glasilci nove dobe miru in zblizanja med evropskimi narodi. Na prikriti predlog italijanskega fašistovskega časopisja za ustvaritev bloka latinskih držav, pod katerega zaščitnim plaščem bi fašistovska Italija rada še nadalje spletkarila po izmučeni Evropi, je odgovoril Briand s predlogom za ustvaritev docela drugačnega bloka: evropskih združenih držav.

Naj izpade kakor hoče Briandov predlog za ustvaritev evropskih združenih držav, eno pa je gotovo in sicer, da koraka Evropa z velikimi koraki v smeri miru in zblizanja med evropskimi narodi. Na tej poti pa fašistovska Italija ne more slediti, ako noče zatajiti same sebe. Zato bo postala z vsakim dnem vedno bolj osamljena in obsovrážena med evropskimi državami, dokler ne bo primorana popolnoma likvidirati svoje „nove civilizacije“, ki se imenuje v drugih besedah fašistovska strahovlada, ker drugače bo s časom popolnoma izločena iz kroga evropskih civiliziranih držav.

Ob 11. uri otvoritev razstave primorskih oblikujočih umetnikov: Vena Pilona, Gojmira Kosa, Ivana Čargo, Frana Stiplovšeka, Avgusta Bucika, Nikota Pirnata, Saše Šantelna, Alberta Sirka, Viktorja Cotiča in Cvetka Ščuke.

Otvoritev razstave primorskega tiska in vseh sledov njegovega preganjanja. Razstavi umetniških del in tiska bosta odprti od 5. do 20. oktobra. Za članstvo „Orjema“ se bo vršil popoldne občni zbor (Delavska zbornica).

V opernem gledišču se bo proizvajala zvečer opera primorskega rojaka Marija Kogoja „Črne maske“.

Nedelja, 6. oktobra: Op pol 9. uri maša-zadušnica za žrtve fašistovskega režima. Ob 10. uri zborovanje celokupne primorske emigracije. Ob 3. popoldne v gledališki dvorani Delavske Zbornice recitacijska matineja del: Gregorčiča, Krišana, Kosovela, Grudna, Gradnika, Lovrenčiča, Preglja, Magajne, Samca, Cerkvénika, Nazorja, Katalinič-Jeretova, Mihovilovića. Recitacije bo vodil g. Skrbinšek.

Večer primorske glasbe pod vodstvom skladatelja Marija Kogoja pa bo vseboval: klavirske skladbe: Vasilij Mirk, klavirski in solospjevi; Marij Kogoj, klavirske in violinske skladbe; Matija Bravničar, klavirske skladbe in solo spevi; Vilko Ukmar in Ivan Grbec.

Vsak Primorec naj poskrbi, da bo ob teh prilikah prost od svojega dela, da se bo lahko udeležil primorskih dni ter tako po svoje doprinesel k manifestaciji za naše Primorje.

Ta dva dneva bosta prinesla sodbo, koliko duhovno še koreniniš v Primorju. Ne pokaži se neznačajan, izgubljen sin svoje nesrečne matere — Primorja.

Vsi so prihajali . . .

Ko pišemo te vrstice, se vrši v Ženevi običajno letno zasedanje Društva Narodov. Poleg delegatov prihajajo običajno na ta zasedanja tudi zunanji ministri in včasih celo ministrki predsedniki velikih in malih držav. Tako so tudi letos prišli vsi zunanji ministri velikih držav in prišel je celo ministrski predsednik velike Anglije Ramsay Macdonald, le zunanjega ministra ene velike države ni. Ta gospod, ki ga ni, je italijanski zunanji minister Benito Mussolini.

Tega gospoda že dolgo ni v Ženevo. Pusti se vedno zastopati po svojem oprodi Grandiju, državnem podtajniku v ministrstvu za zunanje zadeve ali pa po običajnem dolgoletnem predsedniku italijanskih delegacij, senatorju Scialoji. Spočetka, ko je dosegel zaželjeno moč in slavo in ni bilo njegovo ime še toliko obsovraženo, se je parkrat pokazal v Ženevi, pokazal se je tudi v Londonu in Locarnu. Odkar pa so pričeli padati proti njemu strelji in bombe, od tedaj se ta gospod ne prikaže več v inozemstvo. Celó po svoji Italiji se giblje le z največjo previdnostjo in opreznostjo.

Brez dvoma bi se ta gospod v svojem brezmejnem častihlepu tudi nadalje rad udeleževal takih mednarodnih sestankov kot je zasedanje Društva Narodov. Toda kdo naj jamči za njegovo osebno varnost?! Švica niti z daleka ne razpolaga s tako velikim aparatom policije, ki bi bil potreben za varnost tega moža. Kdo naj bi čuval vso progo do Ženeve, po kateri bi se pomikal njegov vlak? Kdo naj bi premeril, kakor to dela njegova policija v Italiji, od vrha do tal vsa poslopja in preštel njihova okna in imel v evidenci njihove prebivalce na ulicah, po katerih bi se vozil v svojem avtomobilu? Eventuelni Mussolinijev prihod na zasedanja Društva Narodov bi bil za Švico prava narodna nesreča.

V Ženevi brez dvoma nihče ne žaluje, da ne prihaja ta gospod na zasedanja Društva Narodov, saj sta fašizem in njegov vodja znana sovražnika te mednarodne ustanove. Letos pa nam je le žal, da ni tega gospoda v Ženevi. Radi bi videli, kako bi se ta bojeviti gospod počutil ob miroljubnih govorih Macdonalda, Brianda in Stresemanna. Radi bi slišali, kaj bi ta gospod, ki bi se prav gotovo tudi priglasil k besedi, povedal o borbi proti vojni in za razorožitev, ki jo je letos tako energično pričelo Društvo Narodov. Prav škoda, da mu ni mogoče niti en sam trenutek jamčiti za njegovo osebno varnost!

Briandovo svarilo.

V zaključku svojega velikega govora na letošnjem zasedanju društva narodov je spregovoril francoski zunanji minister med drugim tudi sledeče svareče besede:

„Paziti pa bi bilo treba na poskuse zastrupljanja, ki se še vedno vršijo. Oni, ki se trudijo za socialni napredek, morajo paziti, da bi ne dobili prostih rok tisti, ki še vedno tajno in navdušeno pripravljajo vojno. Društvo narodov mora paziti na to, da ne bo zlasti mladina napolnjena s sovraštvom, ker drugače bodo postale vse lepe določbe društva narodov brezpomembne.“

Časopisje je ugibalo, na koga neki je mislil in namigaval Briand s svojimi svarečimi besedami. Nekateri so bili mnenja, da je Briand z onimi besedami namigal na boljševidem, drugi so bili mnenja, da je z njimi namigaval na fašiste, na-

Iz fašistovske norišnice.

V poslednjem času se mnogo govori in razpravlja o združenih evropskih državah ali o takozvani Panevropi. Mi smo svoječasnó poskušali dokazati in mislimo, da se nam je to tudi posrečilo, da je Panevropa nemogoča, dokler obstoja Antievropa, ki je istovetna s fašizmom in ima v Rimu svojo prestolico. Zato je razumljivo, da gledata fašizem in njegovo časopisje z zaničevanjem, zasmehom in sovraštvom na plemenito gibanje za združitev evropskih držav, ki pridobiva od dne do dne vedno več tal in pristašev.

Radi tega bi vsak trezen in zdravo misleč človek mislil, da je samo zasramovanje onega plemenitega gibanja nasvet o načinu združitve evropskih držav, ki ga priobčuje fašistovska revija „Antievropa“ in ki ga prinašamo nižje v prevodu. Kdor pa pozna duševno perversnost in blaznost fašistovskih pisunov, ne bo niti za trenutek dvomil, da je bil oni predlog mišljen popolnoma resno v blaznih fašistovskih možganih. Neverjetni nasvet se glasi:

„Pri ustvarjanju evropskih združenih držav bo treba poskrbeti za imenovanje enega predsednika, enega vodje. Izbira bo morala pasti na najbolj genialnega, slavnega, odločnega in spoštovanega moža v Evropi. Ta mož bo očitvno Benito Mussolini, zakaj on združuje vse te lastnosti. Nadalje bo potrebno začrtati novi velikopotezni politiki gotove smernice, ki ji bodo zagotovile ne-

cionaliste in boljševidke. Nam se tudi zdi, da je Briand s svojimi prvimi besedami namigaval na vsa tri gibanja, glede poslednjih o vzgoji mladine pa smo prepričani, da je z njimi kazal s prstom na fašizem.

Kje na vsem božjem svetu se vzgaja mladina v takem sovraštvu, v takem povečevanju lastnega in zaničevanju drugih narodov, kot se to dogaja v fašistovski Italiji? — Sovraštvo začno vcepljati v mlada srca balill. To vcepljanje sovraštva se nadaljuje pri naraščanju in za razžiganje tega sovraštva skrbijo stranka in njeni voditelji z Mussolinijem in njegovim pobočnikom Turatijem na čelu. „Libro e moschetto“ (knjiga in puška) je geslo fašistovske mladine. V resnici pa se posveča knjigi le malo pozornosti, tem večja pa puški, s katero se morajo uriti celo „mlade Italijanke“. Mar ni vsa vzgoja italijanske mladine usmerjena na pripravljanje mladine za vojno? Mar se ne zaključuje skoro vsak govor Mussolinija, Turatija in drugih fašistovskih voditeljev z namigavanjem na vojno, ki naj bi prinesla Italiji cesarstvo, veličje in slavo?

Prav ima Briand, ko pravi, da mora Društvo Narodov paziti, da ne bo zlasti mladina napolnjena s sovraštvom, ker drugače postanejo vse lepe določbe Društva Narodov brezpomembne. Zato pa mi vedno pravimo in ponavljamo, da ne bo v Evropi pravega in trajnega miru, dokler ne bo strt v prah največji njegov sovražnik — fašizem.

Talci.

Dosedaj smo poznali to grozno besedo samo iz zgodovine, zlasti pa iz spisov Livija in Julija Cezarja. Ko so si Rimljani podjarmili kak narod, so navadno odpeljali s seboj najodličnejše predstavnike tega naroda, ki so s vojnim življenjem jamčili, da se podjarmljeni narod ne bo upiral svojim zavojovateljem. Vsak upor, vsako vstajo svojega naroda so talci plačali s svojim življenjem.

Nikdar si nismo mislili, da utegne ta beseda zadobiti še kedaj novo življensko vsebino, nikdar si nismo mislili, da se še kedaj povrnejo oni časi,

samo sodelovanje različnih narodov in držav, temveč tudi sodelovanje različnih družabnih razredov, ki naj bi omogočilo nagel in uravnovešen razvoj gospodarstva ter istočasno razumno izrabljanje vseh ustvarjajočih možnosti. Izbira bo padla tedaj na fašizem, kajti edino fašistovska Italija je znala vse to izvesti in služi lahko za vzor.“

Kako naj imenuje ta nasvet oni, kdor količkaj pozna fašistovsko Italijo? Z besedama duševna perversnost in blaznost je še vse premalo povedano. Kdor namreč le količkaj pozna fašistovsko Italijo, ta ve, da bi sprejetje podobnega nasveta, če bi bil sploh sprejemljiv, pomenilo spremeniti Evropo v ogromno ječo, kakor je danes ogromna ječa Italija. Kdor količkaj pozna postopanje fašistovske Italije z njenimi narodnimi manjšinami, ta dobro ve, kako si predstavlja fašizem sodelovanje narodov. Kdor le količkaj pozna postopanje fašistovske Italije z delavskim razredom, ta dobro ve, kako si predstavlja fašizem sodelovanje družabnih razredov. Kako se drzne fašistovski pisun samo domnevati, da bi se pustila Evropa oropati svojih s krvjo pridobljenih svobodščin, kakor se je pustila oropati Italija? Toliko pa bi — čeprav blazni — fašistovski pisun lahko vedel, da prava Evropa ni Italija in da pravi Evropejci niso Italijani.

zlasti pa ne v dvajsetem stoletju. Da je postala ta beseda zopet aktualna, zato gre zasluga fašizmu, ki se ne zastonj trudi, da bi posnemal stare Rimljane. Toda fašizem je v svoji krutosti celo prekosil stare Rimljane, ki mu večkrat, zlasti v slabih stvareh, služijo za vzor. Zmagoviti in svobodni Rimljani so jemali talce iz vrst tujih podjarmljenih narodov, bojazljivi fašizem pa jemlje talce iz vrst svojega lastnega, po njem podjarmljenega in zasužnjene naroda.

Razlikovati moramo dve vrsti fašistovskih talcev. Eni so talci v pravem pomenu besede, drugi pa so žrtve krvne osvete fašizma ali pa so oboje obenem. Cela Italija smatra politične konfinirance za talce v pravem pomenu besede. Čim bi namreč došlo v Italiji do krvavega upora proti fašizmu bi bili po prevladujočem mnenju politični konfiniranci prav gotovo med prvimi, ki bi plačali krvavi ljudski upor s svojim življenjem. Žrtev krvne osvete fašizma pa je nešteto po celi Italiji. Najbolj znana žrtev je žena morilca grofa Nardinija, nekdanjega italijanskega podkonzula v Parizu. Ker niso hotele italijanske oblasti navzlic njegovim ponovnim prošnjam in intervencijam izdati njegovi ženi potnega lista, da bi se združila z njim v Franciji, je, kakor znano delavec Di Modugno v veliki duševni razburjenosti ustrelil v Parizu italijanskega podkonzula. Di Modugno je bil od francoske porote oproščen, zato pa je bila njegova žena s svojim nebogljenim otrokom od italijanskih oblasti obsojena v konfinacijo na otok Ponza, kjer ž njo skrajno grdo postopajo. Najnovejša žrtev fašistovske krvne osvete je, kakor smo že poročali, brat iz Liparskih otokov v Francijo pobeglega prof. Rossellija, ki je bil po begu svojega brata obsojen in nemudoma odpeljan v konfinacijo na otok Ponza.

Toda to so samo nekateri iz najbolj znanih slučajev. Koliko pa je nepoznanih, tihih in pozabljenih talcev in žrtev fašistovske krvne osvete? — Brez števila! V prvi vrsti so družine vseh v inozemstvo pobeglih nasprotnikov fašizma. Njihovim starišem, bratom in sestram, ženam in otrokom ni dovoljeno, da bi se kedaj videli in združili s svojimi pobeglimi sorodniki, ker ne dobijo potnega lista za nobeno ceno. Nasprotno! Nahajajo se pod stalnim nadzorstvom in z nepresta-

nimi šikanami jim grenijo že itak zagrenjeno življenje, ker morajo živeti daleč od svojcev. Da, dogaja se celo to, da fašistovske oblasti nočejo izdati potnih listov nevestam pobeglih ženinov, da bi se z njimi lahko poročile. Če se hočejo poročiti, se morajo odločiti za nelahki korak in skrivaj prekoračiti mejo.

Neke vrste talci so vsi nasprotniki fašizma, ki se nahajajo pod policijskim nadzorom. Ko fašizem sluti, da se kaj pripravlja ali če se kaj zgodi, tedaj se napolnijo italijanski zapori s temi

VESTI IZ PRIMORJA

Ne spada skupaj.

V kolikor ne uničuje gospodarstva v naših krajih brezsmiselno razsipavanje fašistovske uprave ter izsesavanje davčnega vijaka, pa podleže v nemogoči konkurenci z delovno silo in blagom iz Italije. Gospodarsko naši kraji ne spadajo, ne bi smeli spadati pod Italijo.

Italijanski delavci, do skrajnosti izrabljeni od svoje gosposke, delajo v naših krajih za vsak denar, prav za vsako ceno. Naš delavec ne vzdrži tega.

Tudi naše vino se mora stalno umikati cenim laškim vinom. Nekaj časa smo stokali in vzdihovali ter svetovali našim krčmarjem in pivcem: kupujte samo domača vina, zahtevajte samo domača vina. Pa je le malo zaleгло. Razlika v cenah je bila prevelika in vedno bolj je prodiralo laško vino. Tako smo prišli že do tega, da je že toliko tujega vina v deželi, da morajo držati naši vinogradniki še ne prodane ogromne količine vina v svojih kletih. In cene kažejo le navzdol. Vinogradništvo, posebno v vipavski dolini, najbrže ne bo zmoglo konkurence z laškimi vini. Davki, državni in občinski, pa bodo kljub temu pritiskali na kmeta, kot da bi imel ta dober trg za svoja vina na severu — toda žal onstran neprestopne meje.

Osemnajsti konfiniranec.

Neprestano raste število naših konfinirancev. Skoraj vsak mesec iztrgajo laške policijske oblasti kako novo žrtev iz kroga slovenskih družin.

25. julija t. l. so zaprli v Trstu zasebnega uradnika Josipa Šturma. Koncem avgusta ga je pa znana tržaška konfinacijska komisija obsodila na pet let konfinacije. Kraj še ni določen. Razlog konfinacije je vedno isti kot pri vseh konfinirancih. Sumničenja in ovadbe kvesture.

Vsak Lah po naši primorski deželi, kateremu se le količkaj dozdeva, da ima kake vrste avtoriteto, izrablja konfinacijsko moro, ki leži nad deželo, in preti vsakemu našemu človeku, ki mu ni po volji, ki mu ne ustreže v vsaki njegovi zahtevi. Je zato polno konfinacijskih pretenj na vse strani. Pretijo s konfinacijami podeštati, pretijo karabinierji, pretijo fašisti. Niso sicer vse te pretnje vedno resno mišljene, toda uporabljajo jih pa le z uspehom, ker so razne vrste nasilja čisto ostrašila ljudstvo. Osemnajst vzgledov trpljenja družin pa tudi zadostno vpliva na deželo

Rudolf Vidrih, urednik „Edinosti“, ki je bil konfiniran na otok Favignano, je podvržen posebno strogemu postopanju in trpinčenju. Otok Favignano namreč sploh ni določen za politične konfinirance, ampak le za navadne zločince. Prebivati mora zato v družbi navadnih zločincev. Dobiva na dan le štiri lire ter radi tega trpi silno pomanjkanje. Ne ve česa so ga pravzaprav osumničili.

Na liparskih otokih se konfinirancem tudi godi vedno slabše, odkar se je posrečilo uteči oni trojici drznih konfinirancev. Nihče ne sme več

nesrečniki, ki odrežejo zelo dobro, če prebijejo samo nekoliko tednov v zaporih.

Naposled pa so še neke druge vrste talci. Po geslu „zob za zob“, so za vse gorje, ki ga je povzročil fašizem italijanskemu narodu ter slovenski in nemški narodni manjšini, za vse solze, ki so jih pretočile italijanske, slovenske in nemške matere, talci tudi Mussolini in drugi fašistovski voditelji, ki bodo ko pride dan obračuna, s svojim življenjem izkupili ono gorje in s svojo krvjo posušili one solze.

prebivati v zasebnih stanovanjih izven določenega rajona. Vse je strožje, nadzorstvo paznikov, cenzura in konfinacijski pravilnik.

Na Ponzi pa imajo že itak ves čas prav pasje življenje, življenje mnogo slabše od znanih vojnih internacijskih taborišč.

Vendar enkrat!

Kar sta pončenjala svetogorski gvardijan pater Serafin Inama ter gvardijan Paskval Valentini na Kostanjevici je presegalo že vse meje dostojnosti, dopustne samostanskim redovnikom. Prezir napram vsemu, kar je bilo slovenskega; nele omalovaževanje slovenskega življenja, ampak naravnost sovražne akcije proti Slovencem sta zakrivila v obilni meri. Neprestano sta rovarila proti svojemu škofijskemu predstojniku, goriškemu nadškofu. Kostanjeviški gvardijan je celo našantal s pomočjo svetogorskega svojega pajdaša, da so laški „komatenti“ vdrl v nadškofijski dvorec. S krivo ovadbo je spravil v ječo ter kasneje v konfinacijo dr. Janka Kralja. Znal je dvigniti celo gibanje zlasti proti slovenski katoliški struji

DOPISI IZ PRIMORJA

Dornberg.

Iz poglavja občinskih uslužbencev.

Ime Josipa Hareja, občinskega tajnika v Dornbergu bo ostalo — v tesni zvezi z dobo suženjstva pod Italijo — nepozabno v dušah vseh Dornberžanov. Bos in raztrgan se je vrnil iz vojne. Trakce za čevlje, milo in cikorijo je nosil iz Trsta v Dornberg, kjer je to prodajal, da se je preživljal. Kot bivši fakir v Lloydovih skladiščih pred vojno je razumel laško, kar mu je pripomoglo, da ga je laško vojaško poveljstvo uporabilo v vasi za tolmača (in ovaduha). Z mazanjem si je znal pridobiti protekcije, kar mu je omogočilo ob odhodu vojaškega poveljstva pritegnitev v občinsko pisarno. Kmalu je izpodrinil zmožnega obč. tajnika Perocija. Iz priliznjene in potuhnjene kreature se je razvil zmaj, ki kot mora tlačiti vse, kar je poštenega v vasi. Ni mu mar sovrašstvo vseh občinarjev, ko se zaveda, da mu nihče nič ne more, ker se ga vse boji. S pojedini in darili si je pridobil privandrane Lahe in tudi malosposobnega podeštata, kateri je sedaj njegova marioneta. Era fašizma je za Harejev značaj ugodno polje — ni pa tako srce Dornberžanov! Zato pa izrablja Harej svoj visoki položaj obč. tajnika proti vsemu, kar je navskriž z njegovimi koristmi. Kot dober poznavalec razmer, posebno pa mišljenja vsakega posameznika, je zelo dobrodošel ovaduh, ki ne vidi kot samega sebe. Skrbi, da bi naši najboljši možje in fantje izginili v konfinacijo. Grozi zavednim fantom s kaznimi; sili otroke vdov in revnih v ballilo in potujčevalne vrtce; maščuje se nad naborniki, ki se nočejo vpisati v avangardiste; vzgaja ovaduhe in podpira hlapčevske duše; zapeljuje odvisne in nevedne v dopolavoro; skrbi, da so dovolj obdavčeni zavedni posestniki; naravnost tiransko ravna s še preostalimi slovenskimi občinskimi uslužbenci, od katerih mu morajo biti nekateri za špijone v

na Goriškem. Naše ljudstvo je te laške šoviniste v redovniških oblekah hitro spoznalo in jim vrnilo milo za drago. Prazni sta ostali obe svetišči z njunima fanatičnima predstojnikoma. Izgleda, da so cerkvene oblasti spoznale, da zamorejo taki ne sposobni in cerkve nevredni služabniki cerkvi v naših krajih le škoditi. Zato sta bila oba premeščena. Za njima žalujejo le brezverski fašistovski krogi v Gorici, ki so romali k obema svetiščema praznit kozarce na banketih.

Ni pa še rečeno, da so s premestitvijo obeh patrov popolnoma odpravljene nerednosti in krivice slovenskemu prebivalstvu v obeh samostanih. Treba bo pač popolne spremembe, da se bo naše verno ljudstvo moglo tamkaj zbrati v verni zbrani in nemoteni molitvi. Pred vsem bodo morali izginiti vsi fašistovski cestinarji iz teh tempeljev!

Drakonično iztirjevanje davkov. Znano je, kako strašna so davčna bremena, ki tlačijo našega kmeta v Italiji. Ta davčna bremena so tako teška, da jih itak siromašna Istra radi zaporednih slabih letin že ne more več prenašati. Toda davčne izterjevalnice ne poznajo milosti. Če kmet ne more plačati takoj davkov, mu zarubijo davčni uradniki poljsko orodje ali pa živino, brez katerih naš kmet ne more izhajati. V Markičih pri Bujah se je pripetilo, da so ubogemu kmetu, ki ni mogel pravočasno plačati davkov, zarubili poslednjo in edino kozo, ki mu je še ostala. V Marezigah so domačemu krojaču odnesli šivalni stroj, s katerim se je preživljal. Ker je mož brez noge in za vsako drugo delo nesposoben, so mu s strojem odvzeli poslednjo življensko možnost. Takih in podobnih slučajev pa je na tisoče.

vasi. Kjer le more, zabavlja čez Jugoslavijo, njeno upravo in njeno vojsko. Zasmehuje in ovaja one, ki si še upajo misliti na osvoboditev. Samo od njegove milosti je odvisna podelitev potnega lista Dornberžanom v Jugoslavijo. Zabavljal je vedno proti slovenskemu časopisju in se veselil ukinitve prosvetnih društev. Ruje proti še obstoječim gospodarskim zavodom. Ker vidi v cerkvi še edino slovensko tolažbo, je zaklet sovražnik vsega, kar je v dotiki z vero in s cerkvijo. Ob takem vsestranskem delovanju ni čudno, da je postal Harej pravi Benjamin goriške prefektore in kvesture. Ponudili so mu napredovanje s premestitvijo — pa je zavrnil! Kdo bi si tako upal v teh razmerah?! Nič se mu ni zgodilo, ostal je. Ko zmaj se je oklenil Dornberga in ga drži s svojimi kremplji, da bi ga še nadalje izsesaval in narodno dušil. V zadnjem času je začel organizirati kolesarske izlete v „narodna svetišča“ kot so Redipuglia, Reka in tudi Rim, če je mogoče, da bi Dornberžani videli lepoto nove „domovine“. Pri vzdrževanju poseže globoko v svoj (?) žep, v katerega pa prihaja denar iz znanih fondov! Italijana podeštata se Dornberžani ne bojijo — pač pa Slovenca tajnika.

Iz naših žuljev premore ta judež danes lepo posestvo in po bankah naloženi denar v skupni vrednosti nad dvestotisoč lir kljub visokim izdatkom za svojo milostljivo, bivšo laško — oficirsko signorino, ki svojemu možu zvesto pomaga v peklenških načrtih. Dornberg še ni preživljal takih časov, ko ne smeta govoriti skupaj na cesti dva naša človeka, ker bi bilo to že zarotništvo proti gospodu tajniku — to je isto kot proti državi.

Tajnikov nečak — Rafael Harej, krojač, je plačan špijon. Ovaduhi pa so postali skoraj vsi tajnikovi sorodniki.

*
Pripomba uredništva: Priobčili smo kljub pičlemu prostoru to nekoliko obširnejšo karakterizacijo osebnosti dornberškega tajnika, ker odgovarja značaju in postopanju marsikaterega drugega slovenskega tajnika v naših občinah. Odkar je fašizem po-

metel z ljudsko samoupravo po naših občinah, se je mnogo spremenilo v šibkih značajih občinskih uslužbencev. Kar je bilo značajnih, so morali oditi. Ostali pa so se, izvzemši par redkih izjem, posebno v zadnjem času udinjali z vso dušo, z vsem svojim nevarnim poznanjem našega ljudstva fašizmu. Iz Italije gori poklicani podeštati, ne poznavajoči ne duševnosti in ne jezika našega ljudstva, bi se absolutno ne zmogli znajti na določenem jim mestu, ako ne bi imeli ob strani nekaterih domačih občinskih tajnikov, ki so jih usmerjali, kot jim je narekovalo njihovo osebno nagnenje, maščevalnost in koristolovstvo. Večinoma nimajo ti tajniki skoro nikake naobrazbe, komaj par srednjih šol, bivši falirani študentje. Posebna izjemna odredba in izjemni izpiti so jih naenkrat postavili na mesto italijanskih občinskih tajnikov, ki je dosti bolj važno in ugledno kot je bilo v avstrijski občinski zakonodaji. Popolna oblast podeštator v občini, obenem pa popolna nezmožnost in delamrznost podeštator je pravzaprav dala občinskim tajnikom vso oblast v roke, oni so postali faktični, neomejeni gospodarji občin, pravi podeštati. Bilo jim je dano, da postanejo dobri ali pa zli svetovalci podeštator. V kratkovidnem svojem koristolovstvu so postali mnogi pa zli duhovi naših občin. Senožski Šturm, cerkljanski Čuk, čerliški Jasni, kobariški Lenkič, Gorkič iz Št. Vida pri Vipavi, Gorup iz kobariškega Kota, Čehovin iz Štanjela ter še nekaj drugih bodo ostali v žalostnem spominu našega ljudstva kot njegovi največji škodljivci in izkoriščevalci. Ostali pa bodo morali le v spominu, ker bo moralo naše ljudstvo z njimi pomesti brez usmiljenja takrat, ko bo pometlo s podeštati. Občinski tajniki pa niso le sami osebno zakrivali tolikega zla napram našemu ljudstvu, ampak so zapeljali in prisilili še uboge občinske pisarje, sluge in čuvaje, da so postali čisto navadni priganjaci za vsako fašistovsko akcijo, ovaduh in prisluškovalci po vseh hišah. Občinska uprava, občinski urad, občinski uslužbenci, vse je postalo velika gnojna rana na zdravem telesu našega ljudstva, iz katere bruha davčni opomini, grožnje, nevarnost, bacili raznarodovanja ter epidemija najogabnejšega ovaduhstva.

Nesrečne Marezige.

Udarec za udarcem pada na nesrečne Marezige in sicer udarci najhujše vrste. Nobeno nasilje ni bilo prihranjeno tej nesrečni vasi.

Koncem avgusta tega leta so po mesece in mesece trajajoči ječi in pretepanju gnali v Rim vkljenjene v dolgi vrsti celo trumo istrskih kmetov iz sela Lopar pri Marezigah. Posebni rimski tribunal bo sodil sledeče naše nesrečne ljudi:

1. Vatovac Ernest, Ivana in Ivanke Bertok, roj. 26. oktobra 1902 v Čežarjih in tamkaj stanujoč.

2. Marsič Rudolf, Matejev in Fantinič Marije, rojen 20. marca 1904 v Marezigah, stanujoč v Loparju;

3. Krmac Albert, Ivanov in Marije Lovrenčič, roj. 26. junija 1903 v Marezigah, stanujoč v Velikem Čenturu;

4. Krmac Ivan, Matejev in pok. Marije Bržan, roj. 6. maja 1873 v Marezigah, stanujoč v Velikem Čenturu;

5. Kodarin Ivan, Ivanov in Antonije Bembič, rojen 27. oktobra 1889 v Marezigah, stanujoč v Loparju.

6. Dobrinja Ivan, Antonov in Marije Barbarić, roj. 2. septembra 1904 v Marezigah, stanujoč v Loparju;

7. Kodarin Anton, Ivanov in Antonije Bembič, roj. 10. oktobra 1900 v Marezigah, stanujoč v Loparju;

8. Kocjančič Venceslav, Matejev in Ivanke Lovrečič, roj. 13. febr. 1903 v Marezigah, stanujoč v Truškah;

9. Jerman Franc, pok. Jožefa in Katarine Kocjančič, roj. 19. aprila 1901 v Marezigah;

10. Lovrečič Jožef, pok. Antona in pok. Ane Jurinčič, roj. 1. maja 1902 v Marezigah, stanujoč v Borštu.

11. Maršič Ivan, pok. Jožefa in Ivanke Ražman, roj. 1. febr. 1897 v Marezigah, stanujoč v Loparju;

12. Muzenič Marij, Andrejev in Marije Kavalič, roj. 23. marca 1907 v Dekanih, stanujoč v Kavaličih;

13. Maršič Miroslav, Antonov in Antonije Krmac, roj. 19. junija 1911 v Marezigah;

14. Vergan Jožef, Jožefa in Antonije Vergan, roj. 6. febr. 1904 v Marezigah, stanujoč v Popetrah.

Po več kot sedmih mesecih zapora so izpustili vse onemogle in pretepane Jožefa Babiča, Franca Bržana, Ernesta Bordona, Jožefa Vižintina, Romana Maršiča. Za dobo petih let so pa konfinirali, kot smo že poročali trojico in sicer Babiča, Šergona in Vatovca.

Zapuščene in same sebi so prepuščene uboge istrske vasi. Zemlja je mačeha in ne rodi ničesar, mesta in trgi so polni sovražne tuje gosposke. Kar pride iz mesta je le slabo. Kdor more, beži preko morja, ostali živijo doma v večnem strahu in neizmerni bedi. Stoletja bi morala iti nazaj, da bi našli tako žalostne razmere v slovenskih pokrajinah. Narodno zatiranje, nebovpijoče socialne krivice, dnevno nasilje fašistovskega režima ter neizrečna beda so žalostne hrvaške vasi.

Rihemberk.

Epizoda iz karabinierske strahovlade.

Dne 4. avgusta je bila zbrana v Hmeljakovi gostilni v Rihemberku ožja družba domačih fantov, ki so se kratkočasili pri kozarcu vina. Kar naenkrat se pa privali v gostilno tolpa tujih, nepoznanih ljudi, ki so obkolili fante in zahtevali od njih legitimacije.

Eden inzmed članov omizja je izjavil, da se pokorijo povelju, če se tudi oni sami izkažejo, kdo da so pravzaprav in ali so pooblaščen za legitimiranje ljudi. Ne-le da to samoobsebi razumljivo vprašanje ni nič izdalo, ampak je izvalo v tujih izliv jeze v najhujših kletvinah in psovkah. Fantje so ta ogaben izbruh jeze poslušali čisto mirno, zato so se podali tujci po karabinerje. Ko pride rihemberški brigadir z dvema karabinierjama, ga prosi Jožef Furlan, poslovodja ljudske posojilnice, da bi ga zaslišal in mu mogel razjasniti zadevo v imenu fantov, ki ne razumejo italijanščine. Toda surovost in neomejeno samodržstvo brigadirja v naši vasi ni trpelo, ni dopustilo nobenega odgovora. Brigadir je le zagrabil Furlana, ga vrgel iz gostilne ter ga še od zadaj silovito brcnil. Furlan seveda ni mogel nič protestirati proti takemu divjaškemu postopanju, le rekel je: „Lepa hvala za vašo izobrazbo!“ Karabinierskega divjaka je to še bolj razbesnilo ter je Furlana aretiral. Drugo jutro so peljali Furlana vkljenjenega po vseh rihemberških cestah v ajdovske zapore. Ajdovska sodnija je obsodila Furlana na pet dni zapora na podlagi brigadirjeve prisega, da mu je obtoženi rekel: „Vi ste zelo malo izobraženi!“ To je le mala epizodica iz nešteti karabinierskih nasilj napram našemu ljudstvu.

Idrija.

Ko se je mudil prestolonaslednik Umberto v Gorici in Tolminu, so pri nas zaprli rudarja Pavla Vinkler-ja in ravnatelja obč. kons. društva Lovreta Kavčiča. Sedeti sta morala 3 dni. Vedno pisarijo po laških časopisih, da so naši ljudje mirni in lojalni in vendar ne pustijo naših ljudi pri miru. Drugače pa govorijo da so Idrijčani od prvega do zadnjega vsi nevarni elementi.

Že kaka 4 leta opravlja na našem županstvu tajniške posle Luigi Caligari. Prišel je nekje iz Furlanije in zna tudi slovenski. Prva leta je bil

jako prijazen in uslužen, zadnje čase pa je postal zelo objesten, najbrže ker si je nabral precej poln mošnjček. Pri nas imamo precej takih južnjakov, ki so prišli skoro nagi v Idrijo, danes pa so največji gospodje in imajo povsod prvo besedo. Tak se je pokazal tudi tajnik Caligari. Postal je jako neuljuden napram ljudem in tudi slovenski noče govoriti s strankami. Najbolj se je pokazal pri zadnjih volitvah. Strahoval in grozil je našim obrtnikom: ako ne gredo volit „za“, jim vzamejo koncesijo. Vsakdo se ga je bal in celo sam obč. komisar; tako je menda ta vse podpisal kar je tajnik ukazal. Seveda so se v tem vneli med tukajšnjimi Italijani prepiri.

Veliko začudenje je vzbudilo med meščani, da je tajnik Caligari izključen iz fašistovske stranke. Menda bo moral tudi oditi. On kakor tudi podeštator rag. Portelli. Govori se, da je izključen iz fašistovske stranke radi tega, ker je izdal ukaz, da naj se ustrelji pes miličarjev. Kje pa je pravi vzrok, se pa prav ne ve. Prepire v tukaj. fašju rešuje sedaj pokrajinski tajnik v Gorici Godina. Kaže, da se ne bo iz te stvari nič dobrega izcimilo, ker menda sili na površje zopet znani Vlahovich, ki je do sedaj počival. Vsake-mu je še v spominu, kaj je vse počenjal Vlahovich prva leta po okupaciji in za časa prvih in drugih volitev. Ne sme misliti gospod „s cue-luom“, da je že vse pozabljeno; pride tudi še čas obračuna.

Primorski grobovi.

V Volčah je nenadoma umrla gospa Marija Mikuž-Bukovec, učiteljica. Bila je zelo priljubljena. V Prvačni je zatisnila oči osemdeset let stara Franciška Šušmelj. Na Planini je brežina zasula gospodarja Franceta Pipana. Na Votivljah je umrla gospodinja Antonija Ušaj. Iz Št. Mavra je umrl v neki fracoski bolnici 40letni Figelj Jožef. Na Ponikvah je končal dolgo svoje življenje 81letni Janez Pisk. V Zagrebu je utonil 16letni mladenič Maksimilijan Braz. V Idriji sta utonila dva laška vojaka. Brez bolezni jo je privlekel do smrti 65letni Jakob Kavčič. V istih letih je umrl tudi v Idriji Anton Vončina, vpok. paznik. Rudarska vdova Ana Jereb je umrla na Zemlji pri Idriji. V nabrežinskih kamnolomih je zalotila smrt 69letnega klesarja Dominika Katanaro.

Našim naročnikom.

Od mnogih naših naročnikov nam prihajajo pritožbe, da jim uprava dostavlja list zelo neredno. Tem naročnikom bodi povedano, da krivda za te nerednosti ne zadene uprave. Kakor je našim čitateljem znano, se naš list tiska na Dunaju. Ravno tako se vrši na Dunaju tudi ekspedicija lista. Kakor se mora uredništvo boriti s teškočami tiska, ki ga stavijo tuji črkostavci, tako se mora boriti uprava tudi s teškočami ekspedicije, ki jo vršijo tuji uslužbenci.

Zato prosimo vse naše naročnike, da naj se v slučajih takih nerednosti ne razburjajo, ampak naj nam jih rajši takoj naznanijo. Uprava bo s svoje strani napela vse sile, da postanejo v bodoče ti obžalovanja vredni slučajji vedno bolj redki, dokler ne popolnoma izginejo.

Uprava.

Razširjajte svoj tisk!